

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻԾԻՑ

Յունուարի 9-ին Թիֆլիսի դատաստանական պալատում քննուում էր Շամախու հայոց կոնսիստորիայի դատը լուսաւորութեան մինիստրութեան հետ՝ ի դէմս կովկասեան դպրոցական չրջանի հոգաբարձուի՝ Բագուայ հայոց եկեղեցու բախումգըտնուղ շինութեան մասին:

Բագուի նահանգական դատարանը դործը վճռած լինելով յօդուտ կոնսիստորիայի, դպրոցական վարչութիւնը դժգոհ էր մնացել և բողոք ներկայացրել դատաստանական պալատին:

Շամախու կոնսիստորիայի շահերը պաշտպանում էր երգուեալ հաւատարմատար Ս. Յարութիւնեանը, իսկ դպրոցական վարչութեան ներկայացուցիչն էր Բագուի նահանգի և Դաղըստանի չրջանի ժողովրդական դպրոցների վերատեսուչ Տիօրթեակին:

Գործի հանգամանքները կայանում են հետեւեալում:—70-ական թւականների սկզբին Բագուի հայոց եկեղեցական վարչութիւնը կառուցանում է եկեղեցու բախում մի միայարկ տուն՝ առաջնորդարանի և եկեղեցական զանազան կարիքների համար: Մի քանի ժամանակից յետոյ եկեղեցական իշխանութեան թոյլտուութեամբ շինութեան մի մասը յատկացւում է Մարդասիրական Ընկերութեան գրադարանին, իսկ միւս մասը՝ եկ.—ծիւ. դպրոցին, որը սակայն միշտ միննոյն սենեակներում չէր մնում, այլ փոփոխում էր իր տեղը, ինչպէս յարմար էր տեսնում եկեղեցական իշխանութիւնը, իսկ 1896 թ. այդ դպրոցը բոլորովին փակւում է հոգևոր իշխանութեան հրամանով: Դրանից երկու տարի յետոյ Բագուի վերատեսուչութիւնը հիմնուելով կովկասեան դպրոցական չրջանի հոգաբարձուի հրամանի և 1898 թ. մարտի 26-ին Բարձրագոյն հատտատուած կանոնադրութեան վրայ, խլում է շինութեան մի մասը—6 սենեակ, համարելով այդ փակուած դպրոցի գոյքը: Այս հանգամանքը առիթ է տալիս Շամախու կոնսիստորիային դատ բանալ դպրոցական վարչութեան դէմ:

Դպրոցական վարչութիւնը շինութեան գրաւած մասը համարում է դպրոցին պատկանող այն հիման վրայ, որ նախ՝ դպրոցը այնտեղ է եղել զետեղուած և յետոյ, որ 1887 թ-ին Բագուի մարդասիրական ընկերութիւնը գիտել էր քաղաքային ինքնավարութեան, որպէսզի նա կարանտիննայա փողոցում տեղ յատկացնէ դպրոցի նոր շինութեան համար, որովհետև հինն այրուել էր:

Երգուեալ հաւատարմատար Ս. Յաբութիւնեան իր ընդարձակ բացատրութեամբ ապացուցանում էր, որ դպրոցական վարչութիւնը ուղիղ չէ հասկացել 1898 թ. մարտի 26-ին Բարձրագոյն հաստատուած կանոնադրութեան իմաստը, խելով եկեղեցապատկան շինութիւնը Այդ կանոնադրութիւնն իրաւունք է տալիս դպրոցական վարչութեանը գրաւել դպրոցապատկան գոյքերը հետեւեալ երկու պայմաններով. 1) դպրոցական վարչութիւնը պէտք է գրաւէ այն դպրոցների գոյքերը, որոնք 1897 թ. յունիսին 2-ին յանձնուած են եղել դպրոցական վարչութեանը և 2) այն գոյքերը, որոնք պատկանելիս են եղել դպրոցներին, որպէս նրանց սեփականութիւն: Ներկայ պարագայում երկու պայմաններից ոչ մէկն էլ դրուութիւն չ'ունի—1897 թ. դպրոցը յանձնուած չէ եղել միմիատրութեանը, որովհետեւ արդէն 1896 թ. փակուած է եղել հոգևոր վարչութեան կարգադրութեամբ. բացի այդ՝ յիշեալ դպրոցը չէ ունեցել և չէր կարող ունենալ սեփականութիւն, որովհետեւ նա պատկանում էր այն տեսակ դպրոցների կարգին, որոնք օտարադաւան հոգևոր գործերի օրինադրքի 1213 յօդուածի հիման վրայ պահոււմ են եկեղեցիների, վանքերի և բարեգործական ընկերութիւնների օժանդակութեամբ և համարոււմ են բովանդակ հայ-լուսաւորչական եկեղեցու սեփականութիւն:

Իր ասածը հաստատելու համար երգ. հաւատարմ. Ս. Յաբութիւնեանը բերաւ և՛ հետեւեալ փաստերը:—Որովհետեւ յիշեալ շինութեան մասը գտնուում է եկեղեցական հողի վրայ, ուրեմն X հ., I մ. 386 յօդուածի հիման վրայ պատկանում է եկեղեցուն: Վերջապէս տասնեակ տարիների ընթացքում Բագու քաղաքի գոյքացուցակներում և եկեղեցական գոյքերի մատեանում այդ շինութիւնը ցոյց է տրուած իբրեւ եկեղեցու սեփականութիւն: Իսկ ինչ վերաբերում է նրան, թէ այդ շինութեան մէջ մի ժամանակ դպրոց է եղել զետեղուած, սակայն և այնպէս այդ դպրոցը սեփականութիւն ձեռք բերելու իրաւունք ունենալ չէր կարող, որովհետեւ նա օգտուում էր շինութիւնից հոգևոր վարչութեան թոյլտուութեամբ, պահոււմ էր նրա՝ այդ վարչութեան միջոցներով, փակում և բացոււ էր նոյն այդ վարչութեան կարգադրութեամբ: Այդպիսի կախեալ դրութիւն, X հ. I մ. 56 յօդ. հիման վրայ, որքան և տեէր, չէր կարող ստեղծել օգտուողի համար սեփականութեան իրաւունք: Այդ հիմունքներով կոնսիստորիայի հաւատարմատարը խնդրում էր վաւերացնել նահանգական դատարանի վճիռը և դպրոցական վարչութեան բողոքը թողնել անհետեանք:

Նոյն օրը, դատաւորներին նոյն կազմով, քննուեց Շամա-
խու կոնսիստորիայի նոյնօրինակ դատը ժողովրդական լուսա-
ւորութեան մինիստրութեան դէմ՝ Դերբենդի հայոց եկեղեցու
բակում գտնուող տան համար:

Այդ դատը նոյնպէս կոնսիստորիան տարած լինելով նա-
հանգական դատարանում, դպրոցական վարչութիւնը դժգոհ էր
մնացել և բողոք ներկայացրել դատաստանական պալատին:

Երկու կողմի շահերի պաշտպանողները նոյն մարզիկն
էին—երգ. հաւատարմատար Ս. Յարութիւնեան և իսկ, ստ.
խորհրդ. Տխօրժեան:

Երկու գործի համար էլ դատաստանական պալատը կար-
ձատե խորհրդից յետոյ վճեց իր որոշումը յայտարարելը յե-
տաձգել մինչև յունուարի 18-ը:

Յունուարի 13-ին Թիֆլիսի դատաստանական պալատի քա-
ղաքացիական I գեղարտամենտում քննոււմ էր երեք գործ,
որոնց մասին բողոքել էր Էջմիածնի Սինօղի դպրոցական վարչու-
թեան դէմ՝ ի դէմս Կովկասեան ուսումնարանական շրջանի պ.
հոգաբարձուի, որի ներկայացուցիչները գրաւել էին որպէս
դպրոցապատկան կալուածներ Կարսի եկեղեցապատկան տասը
կրպակներն իրանց նկուղներով, երկյարկանի տունը, որ Եղիշէ
վարդապետի օրօք էին շինուած դպրոցների փակումից յետոյ,
կաղղուանի եկեղեցապատկան հինգ այգիներ, որոնք զեռ տաճ-
կաց տիրապետութեան ժամանակ կազմում էին եկեղեցական
սեփականութիւն, և Վաղարշապատում գտնուած երկյարկանի
տունը, որ շինուած է զեռ 60-ական թւականներին հանգու-
ցեալ Գէորգ կաթողիկոսի օրօք յատկապէս Սինօղի պրօկուրօ-
րի բնակութեան համար և միմիայն 95—96 ուսումնական տա-
րիներին ընթացքում Վեհափառ Կաթողիկոսի հրամանով և այն
էլ մասամբ արուած է եղել՝ Վաղարշապատի եկեղեցական ուսում-
նարանը ժամանակաւորապէս զետեղելու համար:

Նիստին նախագահում էր Պետրօպաւլօվսկի, անդամներն
էին Ուտնելօվ, Ֆէրսման և դատախազի օգնական Սամսոն:
Դպրոցական վարչութեան կողմից եկել էր Կարսի ժողովրդա-
կան դպրոցների տեսուչ Դիկիցկի, իսկ Էջմիածնի շահերը պաշտ-
պանում էր երգ. հաւատարմատար Ս. Յարութիւնեան: Զեկու-
ցանողն էր պալատի անդամ Ուտնելօվը: Զեկուցումից յետոյ
եկեղեցական շահերի պաշտպան պ. Յարութիւնեանը բացատրեց
դատարանին հետեւեալը.

Դպրոցական վարչութիւնը 1898 թւին գրաւեց Կարսում

երկյարկանի շինութիւն և տասը կրպակներ, որոնք պատկանում էին և. Աստուածածնայ եկեղեցուն և որոնք իբրեւ թէ շինուած էին Կարսի եկեղեցական-ծխական դպրոցի ու նրա պահպանութեան համար, և հետեապէս համաձայն բարձրագոյն հաստատուած մինիստրական խորհրդի որոշման՝ պէտք է անցնէին դրպական վարչութեան իրաւասութեան ներքոյ:

Գործը պարզաբանելու համար կարևոր է անցնել այդ կալուածների ծագման պատմութեանը:

1887 թւին Կարսի հայոց հոգևոր կառավարութիւնը դիմելով քաղաքի բարեշինութեան Գլխաւորաւորին, խնդրում է տեղ յատկացնել քաղաքի հայ ազգաբնակչութեան համար մայր եկեղեցի շինելու: Մասնաւորով իր արձանագրութեամբ՝ որ հաստատուած է Կարսի զինուորական նահանգապետի կողմից՝ յատկացնում է այդ նպատակու № 3 քաղաքամասը միմիայն այն պայմանով, որ այդ տեղում մասնաւոր անձանց սեփականութիւն կազմող շինութիւններն ու գետինը հոգևոր կառավարութիւնն ինքը ձեռք բերի եկեղեցական միջոցներով: Այդ առաջարկութիւնը նա հաջիւ և մեծ դժուարութեամբ կարողացանում է կատարել միմիայն 1892 թւի վերջերին, պատրաստում է յիշեալ հողաբաժինը, պատրաստում է քար և առաջարկում մայր եկեղեցու յատակագիծն ի հաստատութիւն, որ յետ է ստացւում 1894 թւին:

Առաջ է դրին մի ուրիշ հարց զինուորական-առնական տեսակէտից, և յիշեալ հողաբաժնի վրայ ծրագրած մայր եկեղեցու շինութիւնն արգելւում է, և քաղաքապատկան հողաբաժինը յետ պահանջւում:

Դպրոցների փակումից յետոյ Կարսի այն ժամանակուայ փոխանորդ եղիշէ վարդապետ Մուրադեանը դիմում է նահանգապետին և խնդրում, որ կամ, քաղաքապատկան հողաբաժինը վաճառուի հոգևոր իշխանութեան և կամ քաղաքը վերադարձնի վերջինիս արած ծախսերը և ստանայ հոգևոր իշխանութեան բաժինը:

Նահանգապետի կողմից 1896 թւի մայիսին հաստատուած արձանագրութեամբ որոշւում է քաղաքային հողաբաժինը—422 սաժէն վաճառել հոգևոր կառավարութեան 1266 ռուբլիով: Փոխանորդը վճարում է հարկաւոր դրամը, ստանում յատակագիծ և առաջարկում է Ս. Աստուածածնայ եկեղեցու 10 կրպակների յատակագիծն ի հաստատութիւն, որ ստացւում է յունիսի 19-ին: Զը պէտք է մոռանալ, որ Կարսում Ս. Աստուածածնայ եկեղ.—ծխական դպրոցը փակուել էր դեռ մարտ ամսի 6-ին: Նոյն յունիսի 14-ին եղիշէ վարդապետ Մուրադեանը դիմում է

Վեհափառ Հայրապետին և նկարագրելով Կարսի յաջորդարանի խղճուկ և աւերակ կացութիւնը, խնդրում է թոյլտուութիւն յաջորդարան, հոգևոր կառավարութիւն և աղօթատուն շինելու: Վեհափառ Կաթողիկոսից ստացւում է յիշեալ թոյլտուութիւնը յունիսի 17 № 879, և ահա օգոստոս ամսին առաջարկւում է նոր յատակադիծն ի հաստատութիւն:

Կրպակները շինում էին, երկյարկանի շինութիւնը ըսկւում է 1897 թւի յունիսի սկզբներից, իսկ երկրորդ յայրկի յատակադիծը պատրաստւում և առաջարկւում է հաստատութեան 1897 թ. դեկտեմբերին, իսկ շինութիւնը սկսւում մայիսին:

Նոյն փոխանորդի միջնորդութեամբ Վեհափառ Կաթողիկոսը 1896 թւի հոկտեմբերին № 1315 կոնդակով թոյլ է տալիս բանալ Կարսում ս. Նշան եկեղեցու անուամբ երկեռ երկդասեան դպրոց զուտ եկեղեցական եկամուտներով, որ և բացւում է վարձու տան մէջ: Անցնում է երեք ամիս, յանկարծ դպրոցական վարչութիւնը պահանջում է, որ յիշեալ դպրոցն էլ ենթարկուի իրեն ընդհանուր օրէնքներով: Բայց որովհետև հոգևոր իշխանութեան կողմից ոչ մի կարգադրութիւն չը կար, այդ պատճառով էլ յիշեալ ուսումնարանը փակւում է:

Հոգևոր իշխանութեան տեղական ներկայացուցիչ եղիշէ վարդապետ Մուրադեանը սկսում է շինութիւնը, բայց այնքան ընդարձակ, որ սպազայում հնարաւորութիւն ունենալ այնտեղ գետեղելու յաջորդարան, հոգևոր կառավարութիւն, աղօթատուն և վերջապէս նոր հոգևոր դպրոց, որի դասարանների թիւն ու տիպը զեռ մշակուած և որոշ չէր, և ընդհանրապէս այդպիսի մի դպրոցի հարցը զեռ ցանկութիւն և միմիայն ենթադրութիւն էր: Այդ տունը զեռ աւարտած չէր և մի քանի մասերը զեռ առանց տանիքի էին, երբ դպրոցական վարչութեան ներկայացուցիչներն եկան և գրաւեցին այն՝ տասը կրպակների հետ միասին, հանելով այդպիսով հոգևոր իշխանութեան իրաւասութիւնից և պատճառաբանելով, որ այդ տունը կառուցւում է յատկապէս դպրոցի համար, իսկ կրպակներն էլ շինուած են որպէս նրա պահպանութեան աղբիւր:

Այստեղ հարց է ծագում, արդեօք իրօք որևէ կնապ կար այս շինութիւնների և փակուած եկեղեցակած ծխական դպրոցի մէջ:

Պատասխանը բացառական է հետեւեալ պատճառներով.— Կարսում կար երկու եկեղ.— ծխական դպրոց, մինը գոյութիւն ունէր Ս. Ածածնայ եկեղեցուն կից և փակուեց 1896 թւի մարտի 7-ին: Այս դպրոցի հետ է կապում ուսումնարանական վարչութիւնը եկեղեցական նոր շինութիւններն ու կրպակները.

բայց այսպիսի հայեցակէտի սխալ լինելը աւելի քան պարզ է և ակնհայտ է, որովհետեւ այդ դպրոցը փակուեց չինութիւններն սկսելուց և հոգը գնելուց առաջ և փակուեց վերջնականապէս:

Այս չինութիւնները նոյնպէս կապ չունեն միւս եկեղ.— ծխական դպրոցի հետ, որը բացուեց 1897 թւի վերջին և փակուեց 1897 թ. ապրիլին, որովհետեւ այդ դպրոցը բացուեց 1896 թւի հոկտեմբերի 2-ին շնորհած № 1365 կոնդակով, որով ոչ մի կալը կամ յատուկ աղբիւրներ չեն յատկացրուած հոգևոր իշխանութեան ձեռքով այդ փակուած դպրոցին:

Այսպիսով վերոյիշեալ հանգամանքները ոչ մի կասկած չեն թողնում, որ չինութիւնների տակի հոգը կազմում է հայոց եկեղեցու անխզելի սեփականութիւն և ձեռք է բերուած եկեղեցի կառուցանելու նպատակով, որի չինութեան առիթով ծագած արգելքների պատճառով հոգևոր բարձրագոյն իշխանութեան թոյլատուութեամբ փոխանորդը կառուցել է շէնքեր եկեղեցական զանազան կարիքների համար և եկեղեցական միջոցներով: Ապա պ. Յարութիւնեանը՝ անցնելով դպրոցական վարչութեան իրաւասութեան՝ իբր գոյութիւն ունեցող օրէնքների վրայ հիմնուած և նախարարական մասնաժողովի 1898 թ. մարտի 20-ին բարձրագոյն հաստատուած կարծիքի, յայտնեց, որ դպրոցական վարչութեան գործողութիւնը սոյն կալուածների վերաբերութեամբ չէ կարող օրինական և կանոնաւոր ճանաչուել, և ահա թէ ինչո՞ւ:

1898 թւի կանոնը իրաւունք տալով Կովկասի ուսումնարանական վարչութեան ընդունելու հայոց եկեղեցական ծխական դպրոցների գոյքը, պարտք դրեց յիշեալ վարչութեան վրայ ի նկատի ունենալ երկու պայման.—

Նախ՝ որ այն դպրոցները, որոնց կայքը պէտք է ընդունէին, ենթարկուած լինէին ուսումնարանական վարչութեան՝ համաձայն 1897 թւի յունիսի 2-ի օրէնքի, և երկրորդ, որ այդ գոյքը պատկանէ դպրոցներին, լինի նրանց սեփականութիւն՝ որպէս իրաւաբանական անձնաւորութեանց: Այդ մտքով էլ 1897 թւին բացատրութիւն է ուղարկուած սինօդ օտար դաւանութեանց ղեկարտածներտի կողմից:

Ներկայ գէպքում ոչ առաջին պայմանը գոյութիւն ունի, և ոչ երկրորդը:

Կարսի երկու դպրոցներն էլ փակուած էին մինչև 1897 թւի յունիսի 2-ի հրատարակութիւնը, որից լստոյ և պէտք է տեղի ունենար դպրոց յանձնելու գործողութիւնը: Նրանցից ոչ մինը սեփական յատուկ ո՞րեւէ միջոցներ և կայքեր չ'ունէր, որովհետեւ նրանք բացուած էին 1884 թւի կանոնների համաձայն,

որոնք կազմում են օտար դաւանութեանց վերաբերեալ օրէնքադրքի 1178-դ յօդուածի յաւելումը:

Յաւելումը՝ հէնց առաջին կանոնի մէջ առած է—հայ-լուսաւորչական եկեղ-ծիական դպրոցները դոյութիւն պիտի ունենան եկեղեցիներին, վանքերին կից և պահպանուեն կամ բացառապէս եկեղեցական-վանքական եկամուտներով և կամ ծխականներ օժանդակութեամբ: Այսպիսով ինքնբարեկրկան պարզ է, որ Կարսի եկեղ-ծիական դպրոցները իրաւաբանական մարմիններ չը լինելով, օրինական կարգով անշարժ կալուածք ձեռք բերելու և վաճառելու իրաւունք չ'ունենալով, ինչպէս այդ ընդունում է և դպրոցական վարչութեան ներկայացուցիչը իր՝ հանգական դատարանին ներկայացրած յայտարարութեան մէջ, չէին կարող դոյութիւն ունեցող օրէնքների հիման վրայ անշարժ կայք գնել, նուիրաբերական թղթով (дарственная запись) կամ կտակագրով կալուածք ստանալ անմիջապէս: Նրանք չեն կարող պաշտպանուել և տիրապետութեան 10-ամեայ տեղութեամբ, որովհետեւ այդ ուսումնարաններից ոչ մինը չէր օգտւում և եթէ օգտուէր էլ որևէ կալուածքով, այդ չէր կարող տեղի ունենալ առանց եկեղեցու թոյլատրութեան,՝ իսկ այս կերպով օգտուելու ձևը սենատի բաղմամբիւ բացատրութիւնների համաձայն, որ տեղի են ունեցել X հատորի I մասի 560-րդ յօդուածի վերաբերութեամբ, ինչքան էլ տեղիւ լինէր, չէր կարող սեփականութեան իրաւունք ստեղծել:

Ներկայ խնդիրը պէտք է վճռուի յօդուած եկեղեցու և՛ այն պաճառով, եթէ շինութիւնների տակի հողը պատկանում է եկեղեցուն, այն ապա և՛ շինութիւնները պէտք է եկեղեցական սեփականութիւն համարուեն, որովհետեւ Սենատի բացատրութիւնների համաձայն՝ օտարի հողի վրայ կառուցած շինութիւնները՝ թէկուզ այդ տեղի ունեցած լինի հողատիրոջ համաձայնութեամբ, եթէ առանձին արձանագրութեամբ և փաստաթղթով յանձնած չեն միւսին, կազմում են հողատիրոջ սեփականութիւն:

Որովհետեւ ներկայ դէպքում այդպիսի փաստաթուղթ չկայ, ուստի ակներեւ է, որ շինութիւնները եկեղեցական են:

Վերջում երդուեալ հաւատարմատար Յարութիւնեանը՝ մասնաճիւղ անելով դպրոցական վարչութեան այն առարկութեան վրայ, որով նա ասում է՝ իբր թէ շինութիւնները յատկապէս նշանակուած էին այս կամ այն նպատակի համար, ասաց:

—Եթէ մինչև անդամայդպիսի բան տեղի ունեցած լինի, այդ հանգամանքն էլ իրաւաբանական ոչ մի նշանակութիւն չ'ունի,

որովհետեւ այդ միայն ենթադրութիւն է, մտադրութիւն, որ ինքն-
բառինքեան ոչ մի իրաւասութիւն չէ ստեղծում, որովհետեւ զեռ
չէ կատարուած յիշեալ կալուածներէ իբր սեփականութիւն փո-
խանցումն այն հիմնարկութեան կամ անձի, որոնց համար են-
թադրուած էին: Ներկայ գէպքում այդպիսի փոխանցումն էլ
տեղի չէր կարող ունենալ, որովհետեւ բարձրագոյն հոգևոր իշ-
խանութեան կողմից այդ առիթով ոչ մի կարգադրութիւն տեղի
չէ ունեցել:

Վերջապէս ինչ վերաբերում է յատակագծերին, այդ փաս-
տերն էլ դպրոցական վարչութեան ոչ մի իրաւունք չեն տալիս,
որովհետեւ յատակագծերը միմիայն տեխնիկական նշանակու-
թիւն ունեն. այն ինչ ներկայ գէպքում յատակագծերից մինի
վրայ գրուած է.—«յատակագիծ Կարսի Ս. Աստուածածնայ հա-
սց եկեղեցու կրպակներէ», իսկ միւսի վերայ—«յատակագիծ
Կարսի հայոց հոգևոր կառավարութեան կառուցանելիք հոգևոր
ոչ թէ եկեղ.—ծխական դպրոցի»:

Վերոյիշեալ հանգամանքների հիման վրայ սինօգի հաւա-
տարմատարը՝ ներկայացնելով հարկաւոր փաստաթղթեր, խնդ-
րեց յարգել ներկայացրած բողոքը:

Ուսումնարանական շրջանի լիազօր Վ. Ս. Դեեցկին՝ խօ-
սելով բողոքող կողմ առաջ բերած փաստերի գէտ, բացատը-
րեց, որ դպրոցական վարչութիւնը գրանելով ներկայումս վի-
ճելի կալուածները՝ զեկաւարւում էր 1898 թւի մարտի 26-ին
օրէնքով: Ընդդէմ է Ս. Աստուածածին եկեղեցուն կից եղած դպրո-
ցը փակուել 1896 թւի մարտին, բայց նրանից յետոյ բացուեց
այլ եկեղեցական ծխական դպրոց, որը գոյութիւն ունէր մինչև
1897 թիւը և կազմում էր շարունակութիւն առաջնի:

Առաջին դպրոցը փակուեց շինութեան հին և անպէտք
լինելու պատճառով, իսկ նորը ղետեղուած էր Կոստանեանի
վարձու բնակարանի մէջ՝ մինչև դպրոցական շինութեան վերջը,
ինչպէս այդ երևում է հոկա. 30-ին փոխանորդի՝ զինուորական
նահանգապետին ուղղած գրութիւնեց: Որ յիշեալ շինութիւննե-
րը՝—առնն ու տասը կրպակները կառուցւում էին եկեղ.—
ծխական դպրոցի համար, այդ երևում է յատակագծերից և բազ-
մաթիւ գրադրութիւններից, որոնք կցուած են գործին: Թէև
եկեղ.—ծխական դպրոցները չեն օգտուել յիշեալ շինութիւննե-
րով, բայց այդ զեռ չէ ապացուցանում, որ դպրոցական վար-
չութիւնը պարտաւոր չէր ցուցակադրել այն, երբ նրան յայտնի
էր շինութիւնների կառուցման նպատակը: Այս պատճառով զրոյ-
րոցական վարչութեան ներկայացուցիչը խնդրում էր դատարա-
րանից անհետանք թողնել հոգևոր իշխանութեան ներկայա-

ցուցչի գանգատը նահանգական դատարանի կայացրած վճռի դէմ:

Պալատի դատախազի օգնականը իր եզրակացութեան մէջ՝ գտնելով սինօդի պահանջը միանգամայն ասպարուցուած, կարծում էր, որ պէտք է անվավեր համարել նահանգական դատարանի վճիռը և բաւարարութիւն տալ բողոքող կողմին: Դատաստանական պալատը կարճ խորհրդածութիւնից յետոյ յայտնեց, որ սոյն գործի վճիռը կը յայտարարուի ամսոյս 18-ին:

18-ին պալատը յայտարարեց Կարսի եկեղեցական շինութեան ու տասը կրպակների վերաբերեալ վճիռը յօգուտ եկեղեցու, որոշելով անել յիշեալ կալուածները դպրոցական վարչութեան իրաւասութիւնից և յանձնել հոգևոր իշխանութեան՝ պատասխանատու կողմին ենթարկելով դատաստանական ծախսերի: Գալով Վաղարշապատի Էջմիածնապատկան տան և Կաղզուանի եկեղեցապատկան հինգ այգիների վճիռներին՝ պալատը յետաձգեց, մի քանի կարևոր խնդիրներ պարզարանելու համար՝ տալով դպրոցական վարչութեան ներկայացուցչին առաջին երեք գործերի համար եկամեայ ժամանակամիջոց, իսկ Կաղզուանի այգիների վերաբերութեամբ՝ պալատի որոշած հարցերին բաւարութիւն տալու համար սինօդի հաւատարմատարին տալով երկու շաբաթ ժամանակամիջոց: